

ONVERWACHTE VONDSTEN

WEEKBLADEN 'DE GEERARDSBERGENAER' (1849-1855) EN 'DE TOEKOMST' (1948)

Jacques DE RO

Uit ons historisch onderzoek van de weekbladpers te Geraardsbergen blijkt dat van het weekblad "De Geeraersbergen" nog slechts één exemplaar bewaard is gebleven. Dit blaadje van 16 januari 1853 werd eertijds overgebracht van het MIP (Musée de la Presse Internationale) te Brussel naar het Mundaneum te Bergen. Volgens verantwoordelijke Vivien Debrue kon het pas worden geraadpleegd vanaf 2012, het jaar waarin ons onderzoek werd afgesloten. Maar er is goed nieuws! Intussen blijkt deze enige liberale krant niet meer zo zeldzaam te zijn...



Een kortstondig bestaan

Het is Adolf Lievens die in 1849 in de Karmelietenstraat start met de uitgave van het liberaal opinie- en informatieblad *De Geerardsbergen*. Hij wordt op 15 november 1819 te Aalst geboren als zoon van Jacobus en van Petronilla Uyttersprot. Met dit nieuwe blad vult hij de leemte op die is achtergelaten na het vertrek van Raphaël Ceuterick, drukker van het radicaal liberaal weekblad *De Volksverdediger*. Lievens is gehuwd met Clotilde Farrez. Al op 12 september 1852 overlijdt hij in zijn woning op de Markt, amper 32 jaar oud. Hij is dan wijnhandelaar van beroep. Maar het drukken van het blad is intussen overgenomen door zijn neef Jean Jacques Lievens. Ook hij wordt te Aalst geboren op 14

januari 1827 als zoon van Carolus, biersteker en van Rosalia Francisca de Belie. Op 13 maart 1850 verlaat hij Aalst en vestigt zich in de stad waar zijn oom woont. Van meet af aan is hij uitgever en hoofdredacteur van de krant. In april 1855 stopt hij met de uitgave van *De Geerardsbergen*. Op 27 juni 1856 verhuist hij naar Nederboelare, om zich in 1859 in Eigenbrakel te vestigen. In april 1866 verhuist hij ten slotte naar Sint-Gillis.

"De Gazet van Geerardsbergen was zondag laetst onbeduidend en behelsde zelfs haren gewoonen rimram niet omtrent de mannen van den Geerardsbergen doch den uitgever der Gazet, heeft dien stilstand van wapen te beurt genomen om aen zyne medeburgers eene nieuwe proef zyner afgunst en

schynheiligheid te geven" (De Geerardsbergen, 17 oktober 1852, p. 1, k. 2)

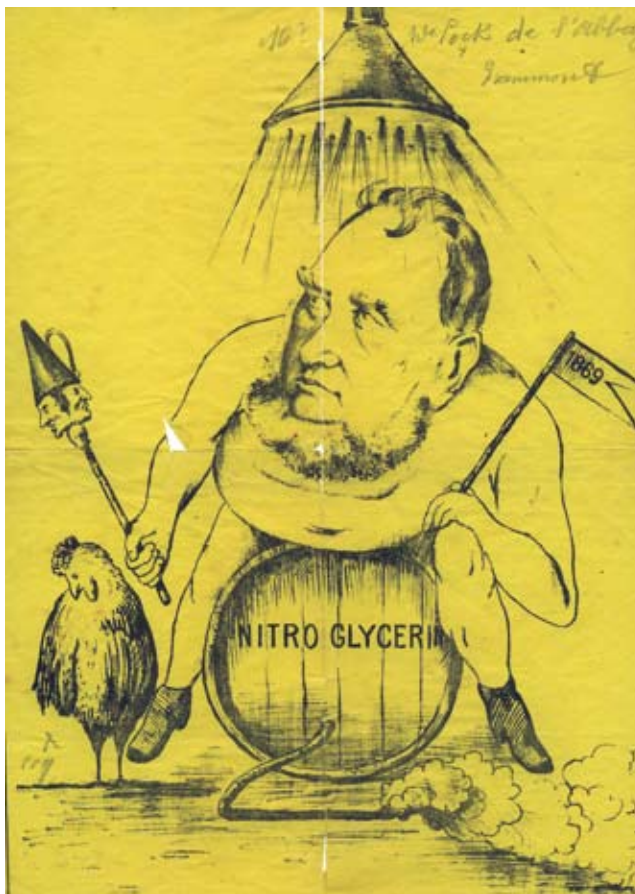
Met het verdwijnen van *De Volksverdediger* krijgt de katholieke *Gazette van Geerardsbergen* vrij spel in de opinievorming van de Geerardsbergse bourgeoisie. Maar niet voor lang! Op 16 september 1849 komt in de Karmelietenstraat het eerste nummer van het liberaal opinie- en informatieblad *De Geerardsbergen* van de drukpers. In de *Gazette van de stad en 't kanton Geerardsbergen* van 26 januari 1851 staat een lange brief van Modeste De Cock afgedrukt die drie dagen eerder was gericht aan de redacteur van *De Geerardsbergen*. Hierin wordt gesuggereerd dat Adolf Lievens voor zijn komst in Geraardsbergen een brief zou ontvangen

hebben van René Spitaels die hem een startkapitaal van 1.500 frank zou aangeboden hebben "voor het opregten van dit blad". Wanneer Lievens op 11 april 1849 in Brussel aankomt om verdere voorwaarden te bespreken, zou Spitaels net die ochtend zijn overleden. Korte tijd later zou hij dan toch in de hoofdstad met een zekere Bruneau een overeenkomst kunnen afsluiten.¹ Het feit dat René Spitaels Lievens er toe aanzet een nieuw blad op te richten, doet de vraag rijzen of *De Volksverdediger* nog wordt uitgegeven. Er zijn voor 1849 geen nummers bekend.

Al van begin 1850 is het vooral Jean Jacques Lievens die instaat voor de uitgave van het weekblad. Hij wordt verantwoordelijk geacht voor de misprijzende artikels die in het blad verschijnen over *De Cock*. De waterdokter wordt er in bestempeld als "un charlatan" en zijn geneeswijzen worden in twijfel getrokken. *De Cock* is in zijn eer gekrenkt en stapt naar de rechtbank. Op 22 februari 1850 wordt Lievens hiervoor veroordeeld tot een geldboete van 50 frank door Pierre Jean De Clippele, vrederechter van het kanton Geeraardsbergen. Lievens weigert te betalen, neemt de Brusselse advocaat Théodore Van Veersen onder de arm en gaat op 20 september 1851 juridisch in de tegenaanval. Wanneer hij echter merkt dat hij het pleit gaat verliezen, trekt hij zijn beschuldigingen ten aanzien van *De Cock* in. Uiteindelijk is hij hem toch nog een bedrag van 25 fr. verschuldigd als schadevergoeding en moet hij instaan voor de gerechtskosten.² Dit voorval is volgens H. Liebaut niet uitzonderlijk voor drukkers-uitgevers van lokale politieke weekbladen. Velen onder hen zijn vaak niet afkomstig uit de stad of de gemeente,

waar ze hun drukkerij vestigen. De toon die zij aanhouden in hun bladen is dikwijls heftig en niets weerhoudt hen hun tegenstanders honend de volle laag te geven. Voor iemand, die sinds jaar en dag in een stad of gemeente woont en door het lange verblijf reeds te zeer gekend is en té gebonden is door familie, vrienden en cliënteel, valt het moeilijk zich te ontdoen van de oude vertrouwde banden en wordt het lastig om zich te wagen aan journalistieke acties.³ De grote tegenspeler van *De Geerardsbergenaer* is in die jaren van uitgave het katholieke weekblad *Gazet van Geerardsbergen*. Beide bladen maken elkaar voortdurend het leven zuur door schimpige teksten over

elkaar te schrijven. Voor de *Gazet* is het krantje van Lievens niet meer dan een "prulblad". Ook het katholiek-liberale zondagsblad *Den Denderbode* van Adolf Byl – toch een oud-stadsgenoot van hem – is niet mals voor "het handvol schryvelaers van den "Geerardsbergenaer", want "het zijn van die wezens in welke alle gevoel van schaemte en eerebesef uytgedoofd zyn, omdat zy gansch overgelaten aen den schandigsten partyhaet en verzonken in het modder der spyt-tige maer magtelooze nydigheyd en wangunst, voor geene gevoelens van deftigheyd meer vatbaar zyn... Die weezens verbitteren zich naer mate zy het voorwerp hunner onverzoenlyke afgunst zien welvaren en in de openbare denkwijze verheffen; hun bin-



Spotprent met burgemeester Modeste De Cock (Decanaal Archief Sint-Bartholomeus, Schendelbeke)

1. *Gazette van de stad en 't kanton Geerardsbergen*, 26 januari 1851, p. 3, k. 1.

2. SAGer (stadsarchief Geeraardsbergen), *Archief van de Baronie van Boelare 1496-1975*, nr. 282.

3. H. LIEBAUT, *Repertorium van de pers in het arrondissement Aalst 1840-1914*, Leuven, 1967, p. 173-174.

4. *Den Denderbode*, 4 september 1853, p. 2, k. 2.

nenste ontlast zich dan van stroomen galle en vuyligheyd, voortbrengsels der walgelyke driften die hen bezielen, en hoe meer dit ingewand zich ontlast, hoe meer deszelfs krachten uytgeput worden, tot dat eyndelyk die kerels onder d'algemeene verachting voor altijd bezwyken... " 4.

Op 7 en 8 april 1855 melden respectievelijk het Aenkondigingsblad van Turnhout en de Gazet van Aude-naerde dat het blad heeft opgehouden te bestaan⁵. Het jaar daarop verlaat Jean Jacques de stad. De lokale liberale partij blijft enkele jaren verstoken van een eigen opinieblad tot August Ernest Berckmans (1833-1910) op 3 juli 1859 start met een nieuw, in oorsprong a-politiek informatieblad: *De Onpartijdige van Geerardsbergen*.⁶

Onverwachte vondsten

Tijdens ons onderzoek naar Geerardsbergse weekbladen in de krantenkelder van de Gentse universiteitsbibliotheek zijn we nergens op enig exemplaar gestoten van *De Geerardsbergenae*. Alle lokale kranten werden er bewaard in grote kartonnen dozen per stad of regio. Nu maakt F. Vandenhole in zijn inventaris uit 1977 van alle nieuws-, vak- en kiesbladen, aanwezig in deze bibliotheek, melding van één exemplaar van 8 oktober 1854.⁷ Vermoedelijk heeft een vorser na hem het weekblad in een verkeerde doos gestoken, waardoor dan later dit exemplaar als 'verloren' of 'verdwenen' is opgegeven. Toch is het vreemd dat H. Liebaut tien jaar eerder, in 1967, dit nummer niet in zijn repertorium heeft opgenomen, tenzij het bij de collectie nadien werd toegevoegd. In 2008 is men in de bibliotheek gestart met het volledige krantenarchief te herschikken en digitaal te



De frontpagina van "*De Geerardsbergenae*" van 9 april 1854 verkeert in slechte staat

inventariseren. Op die manier is de verloren gewaande *De Geerardsbergenae* opnieuw boven water gekomen! Met één muisklik kan die opnieuw worden opgevraagd en geraadpleegd.

Een onverwachte vondst is ook gedaan in ... het stadsarchief te Geerardsbergen. Tijdens een lopend onderzoek zijn zelfs twee andere exemplaren opgedoken, onderge-

bracht in een archiefdoos met bijna hoofdzakelijk kranten uit de voorbije eeuw. Volgens stadsarchivaris A. De Waele zou het gaan om een gift van een stadsinwoner, die verder niet meer getraceerd kon worden. De twee weekbladen dateren van 17 oktober 1852 en van ? april 1854. Vooral het laatste exemplaar verkeert in slechte staat waardoor de precieze datum van uitgave

5. M. DE VROEDE, *De Vlaamse pers in 1855-1856*, Leuven-Parijs, 1960, p. 21.

6. J. DE RO, *Monumenten van papier en karton. De moderne geschiedenis van Geraardsbergen op maat van papiermakers, drukkers en fotografen*, Geraardsbergen, 2012, p. 98-100, 187-189.

7. F. VANDENHOLE, *Inventaris van nieuws-, vak-, en kiesbladen. Bijdrage tot de bibliotheekwetenschap*, U Gent Centrale Bibliotheek, Gent, 1977, volume 4, p. 178.

ontbreekt. Voortgaand op het bewaarde exemplaar van 8 oktober 1854 dat het nummer 262 draagt, moet het blad, dat het nummer 236 draagt, dateren van 9 april 1854. Van de circa 290 nummers die de familie Lievens heeft uitgebracht zijn er dus minstens een viertal bewaard gebleven.

Uitzicht en inhoud

De *Geerardsbergenaer* verschijnt elke zondag, een jaarabonnement kost 6 frank en het formaat is 44,5 x 32 cm. De krant telt, zoals de meeste bladen uit die tijd, vier pagina's met een opmaak in drie kolommen.

Frontpagina

In tegenstelling tot de meeste politieke weekbladen, heeft de krant geen vignet, noch ondertitel of motto. Op de frontpagina komt vooral het lokale nieuws aan bod. In het nummer van 17 oktober 1852 wordt het mandaat van katholieke schepenen Cyrille Spitaels op de korrel genomen: "... *hy vergeet den weg naer het stadhuys en al schreeuwend over het belang der burgery, bewerkt hy alleen het belang van zynen eigen zak*". Ook Jean Antoine Stocquart, drukker-uitgever van de *Gazet van Geerardsbergen*, is de kop van jut: "*Dien verdediger van den godsdienst*" zou het moeilijk hebben met de nieuwkomer in het Geraardsbergse perslandschap: het *Annoncenblad* van Petrus Byl. Om de concurrentie de loef af te steken zou Stocquart het jaarabonnement met 1 fr. verminderd hebben. Volgens Lievens vormt het *Annoncenblad* geen bedreiging, want "*dit blad rand niemand aen, is onzydig in het politiek, draegt de livrei van het bisdom niet en wordt uit de offerblokken niet betaeld*". Lievens besluit dan ook dat de *Gazet van Geerardsbergen* "*zonder twyfel een der ellendigste lasterbladen van gansch Belgie is*". In het nummer van 9 april 1854 raakt het lokale nieuws op de achtergrond ten voordele van het internationale nieuws. Onderaan de voorpagina gaat het over de caril-



Reclame voor de drukkerij op de laatste pagina van "*De Geerardsbergenaer*" van 9 april 1854

lon van Aalst, maar vooraf wordt de geschiedenis van "*deze schoone stad*" beschreven. Het is begrijpelijk dat Jean Jacques Lievens graag teruggrijpt naar zijn geboortestad. Ook in het blad van 8 oktober wordt de lokale berichtgeving verdrongen door het nationale nieuws over "*de duere graenpryzen en den landbouw*". Het lijkt er sterk op dat Lievens in de laatste maanden voor de stopzetting van het blad moe gestreden is tegen de katholieke oppositie.

Tweede en derde pagina

De tweede en derde pagina van de zondagskrant zijn in quasi niets verschillend van de andere 19^{de}-eeuwse nieuwsbladen: hier vinden we allerhande nieuws gesprokeld uit zowel regionale, nationale als internationale bladen. In het nummer van 17 oktober 1854 vernemen we wel op pagina 2, tussen het andere nieuws door, dat de *Dender en Waas* spoorlijn tussen Aat en Lessen binnen de acht dagen zal afgewerkt zijn, wat betekent dat de spoorverbinding met Geraardsbergen op 1 januari 1853 een feit is.

Laatste pagina

Op de laatste pagina vinden we normaliter steeds reclame. Hiervoor vraagt Lievens per drukre-

gel 15 centiemen. In het oudste nummer (1852) vinden we slechts twee commerciële berichten. In de overige uit 1854 slechts één. De drukker-uitgever ontvangt hierdoor weinig extra inkomsten. Grote tegenspeler is het voornoemde *Annoncenblad*, waarin in hoofdzaak reclame en aankondigingen opgenomen zijn. Verder vinden we op deze bladzijde de marktprijzen van een aantal landbouwproducten, de burgerlijke stand en officiële berichten van de stad Geraardsbergen. Hoofdmoot blijkt echter de notariële berichten, in hoofdzaak van liberaalgezinde notarissen, in casu Louis Ghislain Rens, Eugène Coppens en Joseph Louis De Clercq. In het nummer van 9 april 1854 vernemen we tenslotte in een aankondiging dat Lievens "*alle slag van drukwerken*" aanvaardt, waaronder "*affichen, circulairs, dood- en huwelyks brieven, facturen, adres- en uitnodigings kaerten, met een woord*". Uit vroeger onderzoek is echter nergens dergelijk drukwerk met zijn signatuur teruggevonden.

Nog een nieuwe vondst!

Tijdens het inventarisatiewerk van het hedendaags archief van de deelgemeenten van Geraardsbergen in het rijksarchief te Gent, wordt in december 2016



De Toekomst. Weekblad voor Geeraardsbergen & omliggende (4 december 1948)

een archiefdoos met oude Geeraardsbergse kranten ontdekt. De kranten zijn netjes geklasseerd en bewaard in groene kaften. Deze groene kaften zijn ook gebruikt bij de inventarisering van het modern gemeentelijk archief van Geeraardsbergen door M. Nuytens in 1978. Nochtans vinden we in de inventaris geen verwijzing naar deze kranten en ook de kaften hebben geen inventarisnummer. De archiefdoos komt uit het vroegere archiefdepot van Ronse en is samen met andere lokale en regionale kranten in Gent terechtgekomen. Vermoedelijk vormden zij voordien één grote krantencollectie, maar na de sluiting van het rijksarchief van Ronse in 2009, werd geopteerd om enkel nog de bladen van eigen stad en streek te weerhouden.

De inhoud van de archiefdoos is ongemeen interessant! Naast een quasi volledige verzameling van het communistisch blaadje *Manneken-Pis* (1948-1971), vinden we verder nog: 4 nummers van *Gazet van Geeraardsbergen* (22-11-1857, 10-06-1866, 8-12-1867, 22-11-1868), 3 van *Zondag van Geeraardsbergen* (17-06-1866, 16-11-1890, 21-11-1890), *Het Verbond* (22-03-1896), *De Vlag* (5-08-1923), *De Vaandrig* (9-04-1922, 27-11-1932, 7-05-1955, 14-05-1955), *Geeraard* (9-04-1922, 6-06-1937, 13-06-1937, 8-05-1955, 14-05-1955, 12-05-1963) en tenslotte *De Toekomst* (4-12-1948, 11-12-1948). Vooral deze laatste liberale opiniekrant

is een unicum binnen de bekende krantenarchieven. Tijdens mijn onderzoek naar de Geeraardsbergse weekbladpers, is – behalve een kopie van de frontpagina van de krant van 10 juli 1948⁸ – geen enkel exemplaar teruggevonden. Net als zijn 19^{de} eeuwse liberale voorganger, is *De Toekomst* slechts een kort leven beschoren. Het wordt op 19 juni 1948 boven de doopvont gehouden en draagt als ondertitel *Weekblad voor Geeraardsbergen & omliggende*. Drukker-uitgever is Julien Lossez uit de Gaffelstraat 45. Het blad verschijnt op zaterdag, telt vier pagina's en is opgebouwd uit vijf kolommen. Een jaarabonnement kost 80 frank. Op de frontpagina wordt vooral de toestand van de nationale economie behandeld, terwijl op de tweede pagina plaats is voor het lokale nieuws. Op de derde pagina vinden we naast sport en muziek vooral toneel, een geliefd onderwerp van Lossez. Op het laatste blad staan notariële berichten en een beperkt aantal reclameboodschappen. *De Toekomst* heeft te kampen met een gebrek aan voldoende abonnementen en sterft snel een stille dood. Mogelijke oorzaak is de liberale afwezigheid gedurende veertig jaar in de Geeraardsbergse weekbladpers.

Slotbeschouwing

Dankzij de drie opgedoken nummers van *De Geeraardsbergenaer*,

kunnen we ons een beter beeld vormen over de liberale pers tijdens de jaren 1850 te Geeraardsbergen. Helaas dateren ze allen uit de tijd dat Jean Jacques Lievens aan de drukpers staat. Over het journalistieke werk van de stichter Adolf Lievens tasten we volledig in het duister. Toch blijven we hoopvol dat, soms uit de meest onverwachte hoek, nog oude lokale kranten te voorschijn komen zoals dit al meermaals is gebleken. Dankzij deze recente vondst in het Gentse rijksarchief, is nu ook met *De Toekomst* de hele liberale weekbladpers vervolledigd.

Jacques DE RO
jacques.de.ro@telenet.be

Oproep!

Wie nog oude lokale kranten in zijn bezit heeft en deze graag wil deponeren, kan dit steeds in het stadsarchief Geeraardsbergen, Administratief Centrum, Weverijstraat 20 door contact op te nemen met Anne De Waele (tel. 054/43.44.18 of per e-mail: anne.dewaele@geeraardsbergen.be). Een repertorium van alle Geeraardsbergse weekbladen en tijdschriften kan je vinden op onze vernieuwde website: www.gerardimontium.be.

8. *Vzw Liberaal Gebouw, In de schaduw van...*, p. 43: bevat een kopie van de frontpagina van 10 juli 1948.